

Σμύρνης Παράρτημα

ΠΕΡΙ

1895

ΚΤΙ

ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ.

Λόγος εκφωνηθείς τὴν ΚΔ' Αὐγούστου 1858,
καθ' ἣν ἡμέραν ἐτελέσθησαν τὰ Ἐγκαίνια τοῦ ἐν Σμύρνῃ

ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΠΑΡΘΕΝΑΓΩΓΕΙΟΥ,

ΥΠΟ

Σ. ΛΕΟΝΤΙΑΔΟΣ.

ΕΝ ΣΜΥΡΝῃ,

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ ΑΜΑΛΑΘΕΙΑΣ.

16

1858.

ΠΕΡΙ

ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ.

Σεβασμιώτατε ἱεράρχα, καὶ πᾶσα ἡ φιλόμουσος ὁμή-
γυρις.

Ἵψηλὴν αἰσθάνομαι ἀγαλλίασιν, διότι βλέπω ὑμᾶς συνελ-
θόντας ἐνταῦθα σήμερον τοσοῦτον φιλογενῶς, φιλομούσως καὶ
φιλοθρήσκως, ἵνα τελέσητε ἱεροπρεπῶς τὴν ἐγκαινίασιν τοῦ
περικαλλοῦς τούτου παρθενῶνος, τοῦ ὑπὸ τοῦ Σεβασμιωτάτου
ἡμῶν ἱεράρχου ἀγισθέντος σεπτοῦ τῆς παιδείας ἐνδαιτιήμα-
τος, καὶ ἵνα κατάρξητε ἐν ἱερᾷ ψαλμῶδιᾳ τὴν εἰς αὐτὸ ἀφιέ-
ρωσιν τῶν τρυφερῶν θαλλῶν τῆς εὐφροσύνης ἠηλείας ὑμῶν νε-
ότητος, ὅπως καλλιεργηθέντες ἐνταῦθα κοσμηθῶσι διὰ τῶν εὐ-
ωδεδάτων ἀνθῶν τῶν δρεπομένων ἐκ τῶν εὐθαλῶν τῆς Πιερί-
ας λειμῶνων.

Ἵψηλὴν αἰσθάνομαι ἀγαλλίασιν, καὶ διότι ἐγὼ ἀναδεχομέ-
νη τὴν διεύθυνσιν τοῦ εὐγενοῦς τούτου ἔργου τῆς ἐκπαιδεύσε-
ως κορασίων τῆς Σμύρνης, νομίζω τὴν σιγὴν ταύτην ὅτι ἀ-
κούω ἤχουσαν προσηνῶς εἰς τὰς ἀκοάς μου τὴν εὐγενῆ φωνὴν
τῆς μουσοφιλήτου ταύτης πάλειως, λεγούσης μοι· « Πράττεις
» ἔργον ἱερὸν καὶ ἀξιαγάπητον, σχετίζουσα τὴν, ἣν μέλλεις,
» νὰ διαγάγῃς ὑπὸ τὸν οὐρανόν μου ζωὴν μ' ἐκείνην, τὴν ὁ-
» ποίαν ἐξῆσεν ὑπ' αὐτὸν ὁ πατήρ σου, ἀρυσόμενος τὰ ἀπὸ γό-
» ματος μελισσαγοῦς ἀναβλύζοντα τῆς παιδείας ζωήρβυτα νά-
» ματα, καὶ σπεύδουσα νὰ μοὶ ἀποδώσῃς τὰ τροφεῖα τῆς ἰε-

» ρὴς τροφῆς, δι' ἧς ὁ πατήρ σου σὲ ἀνέθρεψε πορισθεὶς αὐτὴν ἐπὶ τοῦ γήθους μου. » — Ναι, προσφιλή, πόλις Σμύρνη! ἦτις εἶδες Κούμας καὶ Οἰκονόμους καὶ τοσοῦτους ἄλλους σεβαστῶν τῶν Μουσῶν ἱεροφάντας, ποτίζοντας μὲ τὰ ἱερὰ τῆς παιδείας νάματα τὸ εὐγονον καὶ καλλίτεκνον γήθος σου, ἦτις εἶδες καὶ βλέπεις εἰς τὰς ἀγκάλας σου τρεφομένους διὰ τῶν νυμμάτων τούτων τοσοῦτους παῖδας ἐκ τοῦ ἔθνους ἡμῶν! — Ναι, ἀκούω τοὺς λόγους σου τούτους, καὶ ἡ καρδία μου εὐφροσύνως πάλλει, καὶ ὑψηλὴν αἰσθάνομαι ἀγαλλίασιν, διότι μέλλω νὰ πληρώσω πρὸς σὲ τὴν ἀρίστην πόλιν ὀφειλὴν τοσοῦτον ἱερῶν, τοσοῦτον ἀξιόλογον καὶ εἰς ἐμὲ σεβαστῆν. Καὶ διότι καλλύνουσα τὸ μέτωπον τῶν εἰσαχθησομένων ἐνταῦθα κορῶν σου διὰ τῶν ἀγλαῶν κοσμημάτων τῆς παιδείας καὶ ἀρετῆς, θέλω σοὶ προσφέρει δῶρον ἀντάξιον τῆς ψυχοτρόφου τροφῆς, δι' ἧς ὁ πατήρ μου μὲ ἀνέθρεψεν ἀθροίσας αὐτὴν ἐν τῷ ἀγλοκρότῳ τῶν Μουσῶν περιῶλῳ, ὃν οὐδέποτε ἔπαυσας φέρουσα ἐπὶ τοῦ γήθους σου, καὶ ἀκαμάτως καλλιεργοῦσα αὐτόν. — Ναι, ναι, ἀκούω τῆς φιλικῆς σου φωνῆς, καὶ ἐν ἀγαλλιάσει ψυχῆς ὑποδύομαι τὸν ἀγῶνα τὸν ἱερὸν, ὃν ἀνεδεξάμην.

Ἄλλὰ Σεβασμιώτατε ἱεράρχα καὶ ἀξιότιμοι Κύριοι, πρὸς τῆ ψυχικῆ ταύτῃ ἀγαλλιάσει καὶ συστολή τις καταλαμβάνει τὴν σιγῆν ταύτην τὴν καρδίαν μου, καὶ αἰσθημα πληρὴς εὐλαθείας καὶ σεβασμοῦ διεγείρεται ἐν ἐμοί· διότι ἡ φωνὴ μου μέλλει νὰ διαχυθῆ εἰς ὀρίζοντα πόλειως, ὅπου ἀντήχησεν ἡ γοητευτικὴ καὶ ἐναρμόνιος ἀπήχησις τοσοῦτων εὐγενεστάτων καὶ μουσοφορήτων καρδιῶν. Εἰς χώραν, ὅπου ἐξεχύθη κατὰ πρῶτον ἡ μελιρρύτος καὶ μελιγαγῆς αὐδὴ τοῦ περικλεεστάτου καὶ προεξάρχοντος τῶν ποιητῶν καὶ φιλοσόφων Ὁμήρου. Διότι ἡ γλῶσσά μου μέλλει νὰ λαλήσῃ ὑπὸ οὐρανόν, ὅστις ἐναεβρυνόμενος ἤκουσε τὰ σεβαστὰ στόματα τοσοῦτων σοφῶν ὁμογενῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων, λαλοῦντα περὶ τῶν σεπτῶν τῆς παιδείας μυστηρίων, καὶ ὑπὸ τὴν διδασκαλίαν τῆς ἠθικῆς καὶ χριστιανικῆς ἀγωγῆς ὀδηγοῦντα τὴν ὁμόφυλον νεολαίαν εἰς τὸν ἀληθῆ ἔθνικόν ἐξευγενισμόν, καὶ εἰς τὸν ὅρον δι' ὃν ὁ ἀνθρω-

πος ἐπροκίσθη ὑπὸ τοῦ πλαστοουργοῦ διὰ τοιούτων αἰσθητικῶν καὶ νοητικῶν δυνάμεων. Διότι τέλος οἱ λόγοι μου μέλλουσι νὰ εἰσδύσωσιν εἰς ἀκοὰς τοσοῦτον γεγυμνασμένας περὶ τὴν κρίσιν τοῦ καλοῦ, καὶ γὰρ οἴξωσι καρδίας μεμυημένας τὰ ἱερὰ τῆς παιδείας ὄργια, καρδίας ἠγλαϊσμένας ὑπὸ τῶν χαρίτων τῆς ἐνεκεδέλφου χορείας τοῦ Ἑλικῶνος· — καρδίας, τέλος, πολιτῶν τῆς μουσοφιλοῦς καὶ μουσοτρόφου Σμύρνης, τῆς ἐν τῷ σταδίῳ τοῦ πολιτισμοῦ πρωταγωνιστοῦσης ταύτης πόλειως μεταξὺ πασῶν τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν πόλειων τοῦ εὐφυοῦς καὶ φιλοπροόδου ἡμῶν ἔθνους.

Ὡ! εὐχομαι, ὁ Θεὸς ὁ παντὸς δωρήματος ἀγαθοῦ χορηγός, εὐχομαι ἵνα ἐπιχύσῃ εἰς τὴν φωνὴν μου χάριν εὐαρεστήσουσαν τὸ ὑπὸ τόσων χαρίτων καταβεβλημένον πνεῦμα τῆς πόλειως ταύτης, καὶ νὰ καταστήσῃ τὴν γλῶσσάν μου ἱκανὴν ν' ἀναπτύξῃ ἰδέας, οὐχὶ βέβαια ἴσας κατὰ τὴν σοφίαν πρὸς τὰς τῶν διαπρεψάντων καὶ ἤδη διαπρεπόντων ἐν αὐτῇ θιασωτῶν τῆς παιδείας, συγγενεῖς ὅμως ἐκεῖναις καὶ οἰκείας πρὸς τὸν σκοπὸν δι' ὃν ἐνταῦθα συνήλθομεν· καὶ ἅμα εὐχομαι ἵνα ἐμπνεύσῃ ὑμῖν εὐμένειαν διαθέσεως, καὶ ὑπόμονον προσοχὴν πρὸς τὴν ἀκράσιν τούτων.

Καὶ θέμα μὲν τοῦ λόγου μου, Κύριοι, δὲν εἶναι κυρίως τὸ περὶ γυναικείου παιδείας, διότι οὐδὲν ἄλλο τόσον γνωστὸν καὶ πασιφανὲς κατέστη, ὅσον ἡ ἀνάγκη τῆς γυναικείου ἐκπαιδεύσεως, ἐὰν μόνον ἐξαιρέσωμεν τινὰς ἀπρηχαιωμένας, οὕτως εἰπεῖν, κεφαλὰς, αἵτινες δὲν ἠδυνήθησαν, οὔτε θέλουσιν ἴσως διυνηθῆ ποτε νὰ ἐννοήσωσιν ὅτι ἡ παιδεία τῶν γυναικῶν ἡ ἐνδυνηθῆ καὶ ἀνωτέρα εἶναι τῶν ὧν οὐκ ἔνευ. Ἀλλὰ θέμα τοῦ λόγου μου ἐξελεξάμην τὸ περὶ πολιτισμοῦ· τίς δηλαδὴ εἶναι ὁ ἄνθρωπος ὁ ἀληθῆς καὶ γνήσιος, πῶς διάγοντες δυνάμεθα νὰ ὦμεν καὶ νὰ καλώμεθα ἀληθῶς πεπολιτισμένοι καὶ ἐξευγενισμένοι. Πῶς πρέπει νὰ ζητῶμεν τὴν ἀπόκτησιν αὐτοῦ, καὶ πόθεν λαμβάνομεν τὰς πρώτας αὐτοῦ ἀρχάς. Θέμα ὑψηλὸν καὶ σπουδαῖον, περὶ οὗ ἔγραψαν καὶ ὠμίλησαν τοσοῦτοι σοφοί, πρὸς οὓς ἐγὼ οὐδὲ ν' ἀτενίστω τοῦ ὀφθαλμοῦ δύναιμαι. Θέμα, ὅπερ ἄ-

να πτόσσοσα δὲν θέλω προσφέρει· εἰς τὸ μέγα ταμεῖον τῶν ἀνθρωπίνων ἰδεῶν οὐδ' ὅ,τι προσήνεγκεν εἰς τὸ ταμεῖον τῶν ἐνδοξῶν ἢ τὸ λεπτόν καταβαλοῦσα ἐκεῖνη γυνή.

Καὶ ἐξελεξάμην τὸ θέμξ τοῦτο, οὐχὶ ὅπως διδάξω ἐγὼ ὑμᾶς· γινώσκοντας ἤδη ἀκριβῶς τὸν πολιτισμὸν, καὶ πρὸ πολλοῦ ἐν αὐτῷ ἐνδιατωμένους, ὅχι, ἄπαγε! Ἄλλ' ὅπως ἐκθέσω ἐν εἰδεί πανηγυρικοῦ τὰ κατ' αὐτὸν, παρομοίως καθὼς ἐάν τις εἰσερχόμενος εἰς κῆπον κατάφυτον καὶ πολυανθῆ, ἢ εἰς οἰκίαν περικαλλή, καὶ πολυτελῶς κεκοσμημένην, ἐπίγεται εἰς περιγραφὴν αὐτῶν, καὶ ὡς ἐνθους γινόμενος ἐκθέτει τὰς περὶ αὐτὸν καλλονάς, μεταδίδων εἰς τὰς καρδίας τῶν ἀκροωμένων τὴν ἐν τῇ καρδίᾳ του ἐγερθεῖσαν εὐχαρίστησιν. Ἀναπτύξασα δὲ τὸ θέμξ τοῦτο, θέλω καταδείξει καὶ πόσον ἀναγκαῖα ἢ ἀνωτέρα ἐκπαιδεύσεις τῆς γυναικείου φύλης, ἥτις καὶ αὐτὴ μετὰ τῶν ἀνδρῶν ἐν τῇ σφαίρᾳ τοῦ πολιτισμοῦ οὐχ ἤττον περιπολεῖται, καὶ ἀγνοοῦσα πολλάκις τὸν ἀληθῆ δρᾶττεται τῆς σκιάς αὐτοῦ, ἢ μᾶλλον ἐγκολποῦται τὸν ἐπιπόλαιον, καὶ οὕτω γίνεται αἰτία τοῦ νὰ περιβάλλωνται αἱ κοινωναὶ πλείστας ὑσας τὰς ἠθικὰς καὶ διανοητικὰς ἑλλείψεις. Ἀλλὰ πρὶν χωρῆσαι εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ θέματος τούτου, δότε μοι προηγουμένως νὰ συγχαρῶ ὑμῖν διὰ τὸν εὐγενῆ καὶ διακαῆ ζῆλον, ὃν οὐ βλέπω κατεχόμενον τὸν τε Πανιερώτατον ἡμῶν Ποιμενάρχην, καὶ πάντας τοὺς ὁμογενεῖς πολίτας τῆς μουσσοστεφούς ταύτης πόλεως, τοσοῦτον σπεύδοντας εἰς τὴν σύστασιν ἐκπαιδευτικῶν καταστημάτων, ὧν τό τε ἡμέτερον τοῦτο παρθεναγωγεῖον, καὶ ἕτερον συγχρόνως σχεδὸν συστηθέν. Δότε μοι νὰ καλέσω τὴν κλειζοῦσαν τοὺς ἀγαθοεργούς ἀνδρας καλλιτέλῃδον μουσαν, καὶ εἶπω αὐτῇ ἵνα συλλέξῃ ἐκ τῶν εὐβαλῶν αὐτῆς κήπων ἄνθη περικαλλῆ, καὶ δι' αὐτῶν ῥάνῃ τὸν ἀληθῶς φιλόπατριν καὶ φιλογενῆ συμπολίτην ἡμῶν, τὸν ἀξιώτιμον Κύριον Ἀντώνιον Πιττακόν, τοῦ ὁποίου καὶ τὴν εἰκόνα θέλωμεν σπεύσει ν' ἀναρτήσωμεν ἐν τῷ Παρθεναγωγείῳ λαλοῦσαν περὶ τῆς ἀξιαγάτου προθυμίας καὶ δραστηριότητος, μεθ' ἧς εἰς τὴν ἰδρυσιν τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ τούτου καταστήματος ὠρμήθη. Δι-

ὅτι τὴν μὲν καλλίστην ἰδέαν τῆς συστάσεως τοῦ καλλιδημήτου τούτου παρθενωῶνος συνέλαβεν ἤδη πρὸ πολλοῦ ἢ ἀκραϊφινῶς φιλομουσοτάτη καὶ φιλογενεσάτη ψυχὴ τῶν φιλοκάλων Σμυρναίων, ὁ δ' ἀγαθὸς οὗτος πολίτης ἔσπευσε μετὰ ζήλου παραδειγματικοῦ ἵν' ἀναδειχθῆ πρῶτος ἐνεργὸς καὶ ἐκπληρωτῆς ταύτης, εὐρὼν εἰς τοῦτο ἐτοιμότητον συμπράκτορα καὶ τὸν μάλιστα φιλόπατριν καὶ φιλογενῆ ἱεροδιδάσκαλον Κύριον Μεθόδιον Ἀρώνην. Καὶ σκεφθεῖς περὶ τῆς ἐκπληρώσεως ταύτης δὲν ἀνέβαλε τὸν καιρὸν, ἀλλ' εὐθὺς συνέστησε τὸ παρθεναγωγεῖον τοῦτο, προκαταβαλὼν προθυμότηα ἅπαν τὸ ἀναγκαῖον εἰς τοῦτο ὑλικόν, ὡς ἄλλος Περικλῆς περὶ τὴν δόμησιν τοῦ ἀθανάτου παρθενωῶνος, καὶ αὐτὰ αὐτοῦ τὰ ἴδια συμφέροντα παραλείψας, καὶ συντόμως εἰπεῖν, χορηγήσας ὑπὲρ αὐτοῦ πάντων αὐτοῦ τὴν διάνοιαν καὶ ψυχὴν. διὰ τοῦτο οἱ μὲν φιλόμουσοι Σμυρναῖοι εἶναι ἄξιοι νὰ λάβωσι τὴν ἀπαρχὴν τῶν ἐπαίνων, τὴν ἀπαρχὴν παντὸς ἐγκωμιαστικοῦ λόγου, ὡς πατέρες καὶ γενεσιουργοὶ τοῦ θεοφιλεσάτου τούτου ἔργου, ὁ δὲ Κ. Πιττακὸς εἶναι ἄξιος πάσης εὐγνωμοσύνης, πάσης ὑπολήψεως καὶ πάσης τιμῆς, ὡς πρῶτος ἐνεργὸς καὶ ῥέκτης αὐτοῦ. διὰ τοῦτο καὶ ἐγὼ πέποιθα ὅτι τὸ τοιοῦτον ἔργον ἀναφαινόμενον ἐν τῇ κοινωνίᾳ τῆς Σμύρνης, τῇ εἰθισμένῃ νὰ βλέπῃ πολλὰ τοιαῦτα ἔργα πραττόμενα συνεχῶς ἐν αὐτῇ, πέποιθα ὅτι θέλει εὐρεῖ πλείστους ὄσους τοὺς συναρωγούς καὶ ὑπερασπιστάς καὶ συνεργάτας.

Καὶ πῶ ὄντι εὐρεῖ πλείστους τοὺς συνεργούς, καὶ θέλει εἶτι εὐρεῖ ἐκ τῶν φιλομουσοτάτων Σμυρναίων, οἵτινες καὶ εἰς τὴν συντήρησιν τῶν δημοσίων ἐν τῇ Σμύρῃ ἐκπαιδευτικῶν καταστημάτων ἀσχολούμενοι, καὶ εἰς τὴν τοῦ ἡμετέρου τούτου καὶ εἵτινες ἄλλο ὁμοειδοῦς τὴν παγίωσιν καὶ προαγωγὴν συντελοῦντες, καὶ προσέτι εἰς ἐτέρων ἀναγκαιοτάτων κοινωφελῶν καταστημάτων καθίδρυσιν σπεύδοντες, θέλουσι μὲν ἔχει τὸν ἀμάραντον τῆς εὐκλείας στέφανον, θέλουσι δὲ ἔχει τὸν Θεὸν καὶ τὴν συνείδησιν αὐτῶν ἐπιδοκιμάζοντας καὶ ἐπευφημοῦντας, θέλουσιν ἀπολαύει τὴν ἀνεκλάλητον εὐφροσύνην βλέπον-

τες τὸν ἀγλὸν στολισμὸν τῶν κορασίων αὐτῶν καὶ τὴν καλλίστην ἠθικὴν καὶ διανοητικὴν αὐτῶν ἀποκατάστασιν, καὶ θέλουσιν ἅμα ἐγκυχᾶσθαι ἀκούοντες τὴν πόλιν των φημιζομένην ὅτι οὐχὶ ἐφ' ἃ μὴ δεῖ, ἀλλ' ἐφ' ἃ δεῖ δαπανῶσα τὰ ἐκυτῆς εὐημερεῖ καὶ καλλιστεύεται, καὶ προκόπτει τὸν ἀληθῆ ἐγκολλημένον πολιτισμὸν. Καὶ διὰ τοῦτο, τέλος, δότε μοι νὰ ἐκφράσω τὴν ἣν ἔχω ἐλπίδα ὑπὲρ τῆς εὐδωσέως τοῦ ἔργου τοῦτου, ἀποβλέπουσα εἰς τε τὴν φιλομουσίαν καὶ ἐνεργὸν βούλησιν τῶν ἀξιωματῶν αὐτοῦ ἰδρυτῶν καὶ συνεργατῶν, εἰς τοὺς ἀγῶνας, οὓς θέλομεν καταβάλλει ἐγὼ τε καὶ ἅπας ὁ σύλλογος τῶν μετ' ἐμοῦ διδασκάλων τοῦ παρθεναγωγείου, καὶ εἰς τὴν ἐπιμέλειαν καὶ χρηστὴν ἀγωγὴν τῶν εἰσαχθησομένων μαθητριῶν. Διότι καὶ τὰ τρία ταῦτα ἀπαιτοῦνται ἀναγκαιῶς εἰς κατὰστημα ἐκπαιδευτικόν, καὶ πολλῶ μᾶλλον ὅταν τοῦτο ἦ νεοσύστατον ὑπαρχόντων δὲ, δίδεται ἀσφαλῆς ἐγγύησις τῆς ἐπιδούσεως αὐτοῦ. Πλὴν καὶ τὰ τρία ταῦτα εἰμὶ βεβηχία ὅτι ὑπάρχουσιν εἰς τὸ παρθεναγωγεῖον τοῦτο, διότι ἡ μὲν φιλομουσία τῶν τῶν ἰδρυτῶν καὶ τῶν συνεργῶν εἶναι καταρτιστάτη ἐκ τῆς προθυμίας καὶ τῆς δραστηριότητος τῆς μέχρι τοῦδε καταβληθείσης, ἡ δὲ ἐπιμέλεια καὶ χρηστοθήσια τῶν εἰσαχθησομένων κορασίων καταδεικνύεται ἐκ τοῦ ὅτι εἰσὶ τέκνα τοιούτων χρηστῶν καὶ πεφωτισμένων γονέων, ὅποιοι εἰσὶν οἱ Σμυρναῖοι. Καθ' ὅσον δὲ ἀφορᾷ τὰς διδασκαλίσσας καὶ τοὺς διδασκάλους, ἀφίνω εἰς αὐτὸ τοῦτο τὸ παρθεναγωγεῖον, ἵνα μετὰ μικρὸν δικηκρῶσιν περὶ τε τοῦ ζήλου καὶ τῆς ἰκανότητος καὶ ἐπιμελείας αὐτῶν.

Ἄρχομαι δὲ ἤδη τῆς ἐρεῦνης τοῦ ῥηθέντος μοι θέματος, καὶ ἐρευνήσω κατ' ἀρχὰς τὸ πρῶτον αὐτοῦ μέρος, τίς δηλ. εἶναι ὁ ἀληθὴς πολιτισμὸς. Ὁ ἄνθρωπος, ὡς ἔμμουσοι καὶ φιλόμουσοι Κύριοι, ἐξεταζόμενος καθ' ὅλον αὐτοῦ τὸν ὀργανισμὸν, τὸν τε πνευματικὸν καὶ τὸν σωματικὸν, καθ' ὅλας αὐτοῦ τὰς φυσικὰς καὶ ἠθικὰς κλίσεις καὶ ἀνάγκας, καθ' ὅλας τὰς φάσεις τῆς βιωτικῆς περιόδου του, καὶ κατ' αὐτὸν τὸν ὑψηλὸν αὐτοῦ προορισμὸν, ἀποδεικνύεται ὡρισμένος ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ ἵνα

ζῆ ζῶν κοινωρικὴν, τὴν ὁποῖαν καὶ διὰ τοῦ λόγου ἐπεκύρωσεν ἐκεῖνος, εἰπὼν τοῖς πρωτοπλάστοις καὶ δι' αὐτῶν τοῖς ἀπογόνους αὐτῶν τὸ « Λύζανεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ κατακυριεύσατε τῆς γῆς, » ὑπὲρ ἐστί. Ζῆτε ἐν κοινωνίᾳ, καὶ ὑποτάξατε τὴν γῆν καὶ τὰ ἐναυτῆ τοῖς βουλήμασι καὶ ταῖς ἐνεργείαις ὑμῶν. Διότι, ἂν ὁ πλαστοουργὸς ἐνόει νὰ ζῶσιν οἱ ἄνθρωποι βίον μονήρη καὶ κεχωρισμένον ἀλλήλων, πρῶτον μὲν δὲν ἠθέλον δυνηθῆ καὶ αὐξανόμενοι καὶ πληθυνόμενοι νὰ κατακτήσωσι τὸ δοθὲν αὐτοῖς κτῆμα τῆς γῆς· ἐπειδὴ τὸ ἔργον τῆς τοιαύτης κτήσεως ὑπερβαίνει τὴν μονομερῆ ἐνέργειαν ἐνὸς ἀνθρώπου, γίνεται δὲ διὰ τῆς συνδρομῆς πολλῶν. Ἐπομένως μὴ οὕσης τῆς κοινωρικῆς συμβιώσεως, δὲν ἠθέλον δυνηθῆ οἱ ἄνθρωποι οὔτε τὴν ὑπαρξιν αὐτῶν νὰ διατηρήσωσι, καταβαλλόμενοι πάντοτε ὑπὸ τῶν ὀλικῶς ἰσχυροτέρων πολὺ ἀλόγων ζώων, οὔτε τὰς ἐκυτῶν ιδιότητας νὰ ἀναπτύξωσιν, οὔτε νὰ τελειοποιηθῶσι καὶ γὰ φθάσωσιν εἰς τὸν δεδομένον αὐτοῖς ἔρον. Ἄλλ' ἄχρηστοι μὲν ἠθέλον καταστῆ καὶ αἱ αἰσθήσεις καὶ ὁ προφορικὸς λόγος, ἄχρηστοι καὶ κατ' οὐδὲν ἰσχυραὶ καὶ αἱ διανοητικαὶ καὶ αἱ αἰσθητικαὶ δυνάμεις, καὶ τέλος δυστυχεῖς καὶ ταλαίπωροι αἱ ἀπὸ τῆς μιᾶς ἡλικίας εἰς τὴν ἄλλην μεταβάσεις αὐτῶν, ἅπερ πάντα ἀποβαίνουσι τελεσφόρα καὶ λυσιτελῆ ἐκ τῆς συμβιώσεως, ἐκ τῆς κοινωρικῆς ζωῆς.

Ταύτης λοιπὸν οὕτω φυσικῶς οὕσης ὡρισμένης εἰς τὸν ἄνθρωπον, ὡμολογήθη ἀνεκάθεν ὡς πρῶτον αὐτῆς συστατικὸν καὶ συντηρητικὸν στοιχεῖον ὁ ἀληθὴς πολιτισμὸς, καταστρεπτικὸν δὲ καὶ ἐξουδενωτικὸν ἡ μουσαρὰ καὶ θεοστυγὴς βαρβαρότης. Ἴδωμεν λοιπὸν τίς οὗτος εἶναι, ὅστις ἐξ αὐτῆς μὲν τῆς πλάσεως τοῦ ἀνθρώπου φαίνεται ἔχων τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ, εἶναι δὲ οὐχὶ μόνον σύγγονος καὶ συμπεφυτευμένος τῇ ἀνθρωπίνῃ κοινωνίᾳ, ἀλλὰ καὶ συντελῶν πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτῆς, καὶ σώζων αὐτὴν καὶ εὐδαιμονίζων. Ἄλλ' ἐπειδὴ φιλοσοφία καὶ θρησκεία εἰσὶν ἐπὶ πολλοῖς ἀντικειμένους φίλοι καὶ συμβοητοὶ, καὶ ἐπόπτρια ὁμογνώμονες τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, εἰσὶ δύο λαμπτῆρες φωταγωγοῦντες τὴν ἀνθρωπίνην διάνοιαν καὶ τὰς

ἐνεργείας τῆς, θέλω θεωρήσει τὸν πολιτισμὸν καὶ ὑπὸ τὰς δύο ταύτας ἐπόψεις, καὶ φιλοσοφικῶς καὶ ὀρθοσκευτικῶς. Καὶ κατὰ μὲν τὴν πρώτην θεωρούμενος εἶναι τι ταυτόσημον τοῦ ἀληθοῦς φιλοσοφία, ἀληθοῦς παιδεία· εἶναι ἰσχύς τῆς διανοίας ἐπὶ τῆς ὕλης, καὶ ἐξευγένεισι τῶν ἠθῶν ἐφαρμοζομένη ἐπὶ τῶν ἐπιτηδευμάτων, ἐπὶ τῶν πράξεων· εἶναι ἐντελής ἁρμονία τῆς κατ' Ἀριστοτέλην διανοητικῆς καὶ ἠθικῆς ἀρετῆς. Διότι παιδεία ἀληθοῦς εἶναι ἡ ὀρθή, ὅσον ἔνεσι, γνῶσις τῶν διαφορῶν ἀληθειῶν, καὶ ἡ ῥύθμισις τῆς καρδίας ἐκφραζομένη διὰ τῶν πράξεων καὶ δι' αὐτῶν τῶν τεχνῶν. Καὶ πολιτισμὸς ἀληθοῦς δὲν εἶναι εἰμὴ αὐτὸ τοῦτο. Κατὰ δὲ τὴν δευτέραν ὁ ἀληθοῦς πολιτισμὸς ταυτίζεται μὲ τὴν ἱερὰν ἰδέαν αὐτοῦ τοῦ χριστιανισμοῦ, ἢ μᾶλλον εἶναι αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ ἀγνότατος κατελθὼν ἐκ τῶν κόλπων τοῦ Θεοῦ χριστιανισμὸς, αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ ἀπορρέουσας ἐκ τοῦ παναγίου στόματος τοῦ οὐρανοῦ αὐτοῦ θεμελιωτοῦ. Εἶναι ἡ ἐκπνευμάτωσις τῆς ὕλης διὰ τῆς γνώσεως τῆς ἀληθείας, ἧς κέντρον ὕψιστον ὁ Θεὸς, καὶ ἡ συμφωνία τοῦ ἠθους καὶ τῶν πράξεων πρὸς τὸ ἅγιον ἐκείνου θέλημα.

Καὶ ὅτι μὲν, Σεβασμιώτατε ἱεράρχα καὶ ἀξιότιμοι ἀκροαταί, ὁ γνήσιος πολιτισμὸς εἶναι ἡ ἀνωτάτη φιλοσοφία, ἡ ἐντελεστέρα παιδεία, ἔχομεν μάρτυρα αὐτὸν τὸν ὑψιπετῆ καὶ χρυσοπτερον τῆς ποιήσεως ἁετὸν, τὸν ἀείμνηστον συμπλίτην ἡμῶν, τὸν σεβάσιμον καὶ θεῖον Ὁμηρον, ὅστις ἀμίμητος ὢν τῶν ἀντικειμένων διαγραφῆς, ἀμίμητα διαγράφει καὶ τὴν ὀποίαν ὁ ὑψίφων αὐτοῦ νοῦς συνέλαβε βέβαια περὶ τοῦ ἀνθρωπίνου πολιτισμοῦ ἢ ἐξευγενισμοῦ ἰδέαν, καὶ κάλλιστα ἐρμηνεύει αὐτὴν εἰς τοὺς ἀθανάτους ἐκείνους στίχους, ἐν οἷς τὸν μὲν Κάλχαντα παρίστανει ὡς τὸ ἐξαιρετὸν ἀπεικόνισμα τῆς ἐντονωτέρας διανοητικῆς ἰσχύος, καὶ λέγει περὶ αὐτοῦ ὅτι οἶδε

« τὰ τ' ἰόντα, τὰ τ' ἐσόμενα, πρότ' ἰόντα »

τὸν δὲ ἠδυεπῆ τῶν Πυλίων ἀγορητὴν, ὡς τὸν προσφιλέστατον ὑπογραμμὸν τῆς γλυκυτάτης καὶ ὠραιστάτης ἠθικῆς τελειοποιήσεως, λέγων·

« Τοῦ καὶ ἀπὸ γλώσσης μέλιτος γλυκίων ἔβεν αὐδή. »

Καὶ διὰ τὴν καταμύθωμεν ὅτι τὰ θελξίνοα καὶ θελξικάρδια ταῦτα ἔπη εἶναι φιλοσοφικώτατος καὶ γραφικώτατος ὀρισμὸς τοῦ πολιτισμοῦ, ἀρκεῖ ν' ἀναμνησθῶμεν τινὰς ἐκ τῶν ἐποχῶν, καθ' ἃς λέγομεν ἀκμάσαντα τὸν πολιτισμὸν καὶ θαλερώτατον γενόμενον, καὶ νὰ ἐρευνησῶμεν τοὺς τόπους καὶ τοὺς λαοὺς, ἐν οἷς ἔθαλλε, καὶ τοὺς ἄνδρας οἵτινες ἤκμαζον κατ' αὐτόν. Ν' ἀναμνησθῶμεν ἐν μὲν τῇ Αἰγύπτῳ, τῇ πρώτῃ ἐστὶν τοῦ πολιτισμοῦ, τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν ἐβασίλευεν ὁ σοφὸς καὶ ἐνάρετος Σέσωστρις, ἐν τῇ ἐπικρατείᾳ τῆς Περσίας τοὺς εὐδαίμονας χρόνους τοῦ μεγάλου αὐτῆς Κύρου, καὶ ἐν ταῖς ἡμετέραις χώραις τὸν χρυσοῦν αἰῶνα, καθ' ἃς ὡς ἀστέρες καλλιφεγγεῖς διαλάμπουσιν ἐν τῇ ἑλληνικῇ ὀρίζονται οἱ Σωκράται καὶ Πλάτωνες, καὶ Περικλεῖς καὶ Ἀριστείδει, καὶ θέλομεν καταδείξει τὴν φύσιν τοῦ ἀληθοῦς πολιτισμοῦ, ὅτι οὐδὲν ἄλλο εἶναι, εἰμὴ ὑψηλὴ τις φιλοσοφικὴ κατὰστασις, εἰμὴ γνῶσις καθ' Ὁμηρον καὶ τῶν ὄντων καὶ τῶν ἐσομένων καὶ τῶν παρελθόντων, διὰ τῆς ἐπιστήμης αποκτωμένη, καὶ αὐτὴ μέλιτος γλυκυτέρα, ἀναβλύζουσα ἐκ καρδίας καταρδευμένης διὰ τῶν μελιρρότων ναμάτων τῆς θεσπεσίου ἀρετῆς. διὰ τοῦτο καὶ ὁ φιλόπατρις Ἰσοκράτης πανηγυρίζων τὰς χάριτας τῆς πατρίδος, τοῦ καὶ ἀποδεικνύων αὐτὴν μητέρα τοῦ πολιτισμοῦ, λέγει περὶ τῆς φιλοσοφίας· « Φιλοσοφίαν τρίνον, ἢ πάντα ταῦτα » συνεξέυρε καὶ συγκατεσκεύασε, καὶ πρὸς τε τὰς πράξεις ἢ » μᾶς ἐπαίδευσε, καὶ πρὸς ἀλλήλους ἐπράυνε, καὶ τῶν συμφορῶν τὰς τε δι' ἀμαθίαν καὶ τὰς ἐξ ἀνάγκης γινομένας δι- » εἴλε, καὶ τὰς μὲν φυλάσσει, τὰς δὲ καλῶς ἐνεγκεῖν ἐδίδα- » ξεν, ἢ πόλις ἡμῶν κατέδειξε. »

Καὶ ὁ Σωκράτης ὁ περιφανέστατος λάτρης τῆς ἀρετῆς, τὸ ζωηρότατον ἐντυπὸν τοῦ ὑγιεστεροῦ πολιτισμοῦ, διηγούμενος τὸ ἐνύπνιον ὅπερ τῷ ἔλεγε· « Μουσικὴν ποιεῖ καὶ ἐργάζου », λέγει ὅτι οὐδαμῶς τὸ ἐφάρμοζεν εἰς τὸν ἑαυτοῦ βίον, ἢ φιλοσοφῶν, δηλ. ἐρευνῶν τὴν ἀλήθειαν καὶ ἐργαζόμενος τὴν ἀρε-

τήν. « Ὡς, λέγει, φιλοσοφίας μὲν οὐσῆς μεγίστης μουσικῆς, » ἐμοῦ δὲ τοῦτο πράττοντος. » Καὶ βεβαίως, ὅπου ὁ ἀληθὴς πολιτισμὸς ἐκστὶ καὶ αἱ πράξεις εἰσὶ πεπαιδευμένοι, καὶ αἱ σχέσεις πραεῖαι καὶ ἀδόλοι, καὶ ἀληθῶς εὐγενεῖς, καὶ αἱ συμφοραὶ αἱ μὲν ἐξ ἀγνοίας προερχόμεναι ἀπωθοῦνται μετὰ συνέσεως, αἱ δὲ ἐξ ἀνάγκης μετὰ καρτερίας ὑπομένονται, καὶ ὅλη ἡ ζωὴ οὐδὲν ἄλλα εἶναι, εἰμὴ μουσικὴ κατὰ τὸν δαιμόνιον Σωκράτην ἐναρμόνιος καὶ ἡδυμελής. Καὶ ἐπὶ τοῦ αἰῶνος ἡμῶν τούτου ἐρευνῶντες τοὺς πεπολιτισμένους λαοὺς, βλέπομεν ὅτι ἐκεῖνοι μάλιστα εἰσὶ τοῦτο, μεταξύ τῶν ὁποίων ἀνάσσει μὲν ἡ ἐπιστημονικὴ ἀλήθεια, ἀπολαύει δὲ σεβασμὸν ἢ χρηστότης τῶν ἠθῶν καὶ ἡ δικαιοσύνη, καὶ ὅπου ἡ μὲν ὕλη ὑποτάσσεται διὰ τῆς ἐπιστήμης καὶ τέχνης εἰς τὸ πνεῦμα, ἡ δὲ συμπεριφορὰ εἶναι εὐγενῆς καὶ εἰλικρινῆς, καὶ πᾶσα ἡ πράξις ὅσον ἐνεστὶν ἀγαθὴ καὶ δικαία.

Ὅτι δὲ ὁ πολιτισμὸς θρησκευτικῶς θεωρούμενος εἶναι αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ θεογενὴς χριστιανισμὸς, διδασκόμεθα ὑπ' αὐτοῦ τοῦ θεοῦ αὐτοῦ καθηγητοῦ, λέγοντος ἐν τούτῳ τῷ λόγῳ αὐτοῦ, ἐξ οὗ τὸ θεόπνευστον πνεῦμα τοῦ χριστιανισμοῦ ἀποπνέει, ὅτι « Πνεῦμα ὁ Θεὸς, καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτὸν ἐν πνεύματι » καὶ ἀληθεῖα δεῖ προσκυνεῖν » καὶ ἐν ταύτῃ τῇ φιλανθρωποτάτῃ αὐτοῦ διαταγῇ, ἐν ᾗ δίδωσιν ἡμῖν πανσέβαστον τῆς τελειοποιήσεως ἡμῶν εἰκόνα αὐτὸν τὸν πανάγιον ἡμῶν Πατέρα, λέγων « Γίνεσθε τέλειοι, ὅτι καὶ ὁ Πατὴρ ἡμῶν ὁ οὐρανός » νιος τέλειός ἐστι. »

Καὶ ἐννοοῦμεν λοιπὸν ἐκ τῶν θείων τούτων λόγων, ὅτι ὁ χριστιανισμὸς εἶναι ἡ καθαρὰ καὶ ὀρθὴ γνῶσις τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν περὶ τῆς ἡμῶν ἀντικειμένων τῶν θαυμασιῶν αὐτοῦ ἔργων, ἐν οἷς κατοπτρίζεται ἡ δύναμις καὶ ἡ σοφία καὶ ἡ ἀγαθότης αὐτοῦ, καὶ ἅπερ εἰλικρινῶς ἐρευνῶντες καὶ μανθάνοντες, καὶ οὕτω διὰ τῆς ἀληθείας καταυγαζόμενοι τὸ πνεῦμα, μανθάνομεν καὶ λατρεύομεν, καὶ προσκυνοῦμεν ἐν ἀληθείᾳ καὶ πνεύματι τὸν Δημιουργόν, ὅστις εἶναι πνεῦμα καθαρῶτατον καὶ πάμφωτον. Καὶ ὁ χριστιανισμὸς ἐν γένει εἶναι ἡ τελειοποίησις ἡμῶν

κατ' εἰκόνα τοῦ Πατρὸς ἡμῶν τοῦ πανεπιστήμονος καὶ δικαιοτάτου Θεοῦ. Ἀλλὰ καὶ πολιτισμὸς ἀληθῆς, ἀνθρωπισμὸς γνήσιος οὐδὲν ἄλλο εἶναι εἰμὴ αὐτὴ ἢ διὰ τῆς ἀληθοῦς θεογενεῖας καὶ τῆς ἐπιστήμης διανοητικῆ καὶ ἠθικῆς τελειοποιήσεως, εἰμὴ αὐτὴ ἢ προσέγγισις τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ ἤθους ἡμῶν πρὸς τὸν ἄδυτον τῆς ἀληθείας ἥλιον, πρὸς τὸν ἀίδιον κανόνα τῆς ἀενάου δικαιοσύνης καὶ ἀγαθότητος. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ σοφὸς Σειράχ λέγει « ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἄνω τῶν οὐρανῶν ἐστὶν » ἡ πηγὴ τῆς ἀληθείας καὶ ἡ ἀπάγουσα ὁδός. » Διὰ τοῦτο καὶ ἐν τῇ ἱερᾷ προσευχῇ δικτατόμεθα ἵνα λέγωμεν « Ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου », ἥτοι δὸς ἡμῖν τὸ μέσον νὰ φθάσωμεν εἰς τὴν σὴν ὁμοίωσιν, νὰ ἐνωθῶμεν μετὰ σοῦ τοῦ παμβασιλέως. Καὶ μέσον τῆς ἐνώσεως δὲν εἶναι εἰμὴ ἡ θεία χάρις, καὶ τὸ φῶς τὸ ἐκ τῶν ἐπιστημῶν προερχόμενον, καὶ ἡ διάταξις τῆς καρδίας διὰ τῶν ἁγίων θεσμῶν τῆς ἀρετῆς καὶ τῶν ἐντολῶν τοῦ Ἰψίστου. Διότι καὶ μὲν οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται τὴν δόξαν Θεοῦ, καὶ ἡ ὠραιότης τῶν κρίνων τοῦ ἀγροῦ καὶ τῶν ἀνθέων τῆς πεδιάδος ἐξεικονίζει τὴν ἄφατον καλλονὴν τῆς ἀποκαλυφθείσης ἡμῖν ἀγαθότητος τοῦ Ποιητοῦ, καὶ τὸ πᾶν εἶναι κατὰ τὸν Γάλλον ὑμνωδὸν μία μεγαλοπρεπὴς συμφωνία, μία περὶ τοῦ Θεοῦ μυστηριώδης φωνὴ ἀκουομένη εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς. Ἀλλὰ τὴν ἐννοεῖ τις ἄριστα μόνον ὅταν κρατῇ δαδούχον μετὰ τοῦ παμφατοῦ τῆς θρησκείας φανοῦ καὶ τὴν λαμπάδα τῆς ἐπιστήμης, μόνον ὅταν ἐμπνευσθεὶς τὴν ἁγίαν πνοὴν τῆς θείας χάριτος, μνηθῇ καὶ τὰ ἱερὰ μυστήρια τοῦ ἠθικῶς καλοῦ καὶ ὑψηλοῦ, μόνον διὰ τοῦ ἀληθοῦς χριστιανισμοῦ, τοῦ τελείου ἀνθρωπισμοῦ· διότι « Πνεῦμα ὁ Θεός » . . .

Διὰ τοῦτο καὶ ἐκεῖνοι μάλιστα ἐγνώρισαν τὸ μεγαλεῖον τοῦ Θεοῦ, ὅσοι ἠρεύνησαν καὶ ἐγνώρισαν τὸ ὕψος καὶ μέγεθος τῶν ἔργων αὐτοῦ, καὶ ὁ περιφημότερος τῆς φύσεως ἐξεταστὴς Νεῦτων οὐδέποτε ἐπρόφερε τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, χωρὶς ν' ἀποκαλυφθῇ τὴν κεφαλὴν. Καὶ πάλιν ἅρ' ὅπου ὁ χριστιανισμὸς ἐξέλαμψεν ἐπὶ τοῦ προσώπου τῆς γῆς, ἔκτοτε μέχρι τοῦδε ἡ ἀνθρωπίνη διάνοια ἐγεδυναμώθη τοσοῦτον εἰς τὴν γνῶσιν πάσης

ἀληθείας· καὶ εἰς τὴν ἄσκησιν τῆς ἀρετῆς, ὡς ἀποδεικνύει τοῦτο καὶ ὁ σοφὸς Γάλλος· λέγων ὅτι « πρέπει νὰ εἴπωμεν, ὡς » τὸ ἀπεδείξαμεν, ὅτι ἡ ἀνανέωσις τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν » τεχνῶν καὶ τῶν γραμμάτων ὀφείλεται εἰς τὸν χριστιανι- » σμόν. » Καὶ τοῦτο μὲν ὠνομάσθη πολιτισμός, ὁ δὲ αἰὼν ὁ ἔχων αὐτὸν πεπολιτισμένος.

Ἵσως πολιτισμός δὲν εἶναι πλοῦτός τις καὶ ἀφθονία χρημά- των καὶ ὑλικῶν μέσων, καὶ εὐθηνία σκευῶν τετορευμένων ἐπιτηδεύσις καὶ γλαφυρώς, δὲν εἶναι ζηρὰ μάθησις γλωσσῶν, καὶ εὐγλωττία καὶ ἀνεπιστήμων τεχνῶν γύμνασις, δὲν εἶναι, ὡς τινες ὑπολαμβάνουσι κακῶς ἐννοοῦντες, ἡ μετὰ χάριτός τινος καὶ ἐπιδειξίτης καὶ εὐκολίας ἀνάπαυσις τῶν σωματι- κῶν ὀρέξεων, καὶ ἡ ἀπατηλὴ καὶ δόλιος συμπεριφορὰ, ἡ ὑπου- λόγη ἐν γένει καὶ κολακεία, καὶ ἡ εὐχερῆς καὶ ἔντεχνος καὶ κομψὴ χρῆσις τοῦ ἐξωτερικοῦ διοργανισμοῦ τοῦ σώματος, καὶ ἡ περίεργος καὶ διηκριβωμένη κόσμησις αὐτοῦ δι' ἱματισμῶν ἐκάστοτε ἀνανεουμένων. — δὲν εἶναι ταῦτα πολιτισμός. — Ἄλλὰ πολιτισμός ἀληθὴς εἶναι τὸ κράτος τῆς χρυσοφαικῆς ἀ- ληθείας καὶ τῆς χρυσοσκήπτρου ἀρετῆς, τὸ βασιλεῖον τοῦ χρι- στιανισμοῦ καὶ τῆς φιλοσοφίας, ἡ ὑπεροχὴ τῆς θείας χάριτος καὶ πεφωτισμένης διανοίας, καὶ ἡ ἰσχὺς τῆς χριστιανικῆς ἀ- ρετῆς καὶ τῆς ἠθικῆς εὐρυθυμίας.

Καὶ δύναται τις νὰ λάβῃ σαφεστέραν ἔννοιαν τούτου, ἀντι- παραβάλλων πρὸς αὐτὸν τὴν βερβερότητα, ἣτις εἶναι ὁ φρι- κτότατος σκοτισμός τοῦ πνεύματος καὶ ἡ καταπάτησις παν- τὸς δικαίου, ὅπερ φαίνεται πράξης καὶ ὁ βασιλεὺς Ἀντίγονος Α', ὅστις, εἰπόντος τινός, ὅτι πάντα καλὰ καὶ δίκαια τοῖς βα- σιλευσίν, ἀπεκρίθη· « Ναὶ μὰ Δία τοῖς τῶν βαρβάρων, ἡμῖν » δὲ μόνον καλὰ τὰ καλὰ, καὶ μόνον δίκαια τὰ δίκαια. » Καὶ ὁ Ὀδυσσεὺς ὁμιλῶν ἐν τῷ Εὐριπίδῃ περὶ τῆς διαφορᾶς τῶν πεπολιτισμένων ἀπὸ τῶν βαρβάρων, λέγει πρὸς τὴν βάρβαρον Ἐκάβην· « τοιαῦτα (τὰ φρονήματα ἀμφοτέρων) ὡς ἂν ἡ μὲν » ἑλλὰς, εὐτυχῆ, ὑμεῖς δ' ἔχητε ὅμοια τοῖς βουλεύμασι. » Καὶ προσέτι ἡ βερβερότης· εἶναι ἐσφαλμένη τις περὶ Θεοῦ ἰδέα, καὶ

πῶρως τῆς καρδίας εἰς τὸ εἰδέναι καὶ εἰλικρινῶς ἐκπληροῦν τὰς ἀγίας αὐτοῦ ἐντολάς· εἶναι δηλαδὴ ἡ ἐσχάτη πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ ἀτέλεια καὶ διαφθορά. Καὶ ὡς καλλίστην τούτου πε- ριγραφὴν θεωρῶ ἐκείνην, δι' ἣς ὁ σοφὸς Chateaubriand τὴν τοῦ πεπτωκότος ἀνθρώπου διαγράψαι κατάστασιν οὕτω· « au lieu de la clarté qu'il s'était promise d'épaisses ténèbres couvrent sa vue. Son péché s'étend comme un voile en- tre lui et l'univers. »

Καὶ τοιαύτη μὲν, σεβαστοὶ Κύριοι, ἀκροθιγῶς πως καὶ κατ' ἐμὴν δύναμιν ἡ θεωρία τοῦ πολιτισμοῦ. Θέλω δὲ ἤδη ἐξετάσει αὐτὸν καὶ πρακτικῶς, δηλ. θέλω ἐξετάσει πῶς διαγόντες ἐν τῇ κοινωνίᾳ δυνάμεθα καὶ νὰ ὤμεν καὶ νὰ καλώμεθα πεπολι- τισμένοι ἀληθῶς καὶ εὐγενεῖς. Εἶπον ἄνωτέρω ὅτι ὁ πολιτι- σμός φιλοσοφικῶς μὲν θεωρούμενος εἶναι ὁ τελειότερος φωτι- σμός τοῦ πνεύματος καὶ ἡ εὐρυθμότερα ἠθοποιήσις, θρησκευ- τικῶς δὲ ἡ ὀρθοφρονεστέρα θεογνωσία καὶ ἡ ἐμμελεστέρα ἠθι- κὴ ἁρμονία, εἶναι αὐτὸς ὁ τὴν διάνοιαν καταυγάζων καὶ τὴν καρδίαν οὐρανοποιῶν χριστιανισμός. Διὰ τοῦτο καὶ ἵνα δεῖξω τίς ἡ κατάλληλος αὐτοῦ πρακτικὴ ζωὴ, πρέπει νὰ ζητήσω βά- σιν τινὰ καὶ ἐν τοῖς κόλποις τῆς φιλοσοφίας καὶ ἐν ταῖς ἀγί- ας τῆς Ἐκκλησίας ἀγκάλαις. Οὕτω λοιπὸν ὁ μὲν θεὸς Πλά- των λέγει· « Πᾶσα ἐπιστήμη χωριζομένη δικαιοσύνης καὶ τῆς » ἄλλης ἀρετῆς πανουργία, οὐ σοφία φαίνεται. » Ὁ δὲ κορυ- φαῖος τῶν Ἀποστόλων ὁ οὐρανοβάμων Παῦλος ἐκφωνεῖ· « Ἐπ- » εφάνη ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἡ σωτήριος πᾶσιν ἀνθρώποις, παι- » δεύουσα ἡμᾶς ἵνα ἀρνησάμενοι τὴν ἀσέβειαν καὶ τὰς κοσμι- » κὰς ἐπιθυμίας, σωφρόνως καὶ δικαίως καὶ εὐσεβῶς ζήσω- » μεν ἐν τῷ νῦν αἰῶνι. »

Κατανοοῦντες τὴν ἔννοιαν τῶν ὑψηλῶν τούτων λόγων, μαν- θάνομεν ὅτι διὰ νὰ ἦμεθα ἀληθῶς σοφοί, ἐπισήμονες καὶ πε- φωτισμένοι, διὰ νὰ ἦμεθα χριστιανοὶ ἀληθεῖς, λατρεύοντες τὸν Θεὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ, τελειοῦ ὅσον ἐνδέχεται, ἐκ- πεπολιτισμένοι, δὲν ἀπαιτεῖται νὰ ζητῶμεν δόξας καὶ εὐγε- νείας καὶ θαψίλειαν ἐξωτερικῶν ἀγαθῶν ἐπὶ μόνῳ σκοπῷ εὐ-

ζωίας και ἡδυπαθείας, και νά συμπεριφερώμεθα πρὸς ἀλλήλους μετὰ κομψότητος και ἐπιτηδεύσεως και χάριτος καθημένης ἐπὶ τῶν χειλέων, ἀλλὰ πρέπει νά ἤμεθα εὐκρινεῖς ἐκπληρωταὶ τῶν πρὸς Θεὸν και πρὸς ἑαυτοὺς και πρὸς τοὺς ὁμοίους μας καθηκόντων, νά ἤμεθα εὐσεβεῖς, ἀγαθοὶ, δίκαιοι, νά ζῶμεν ἐν ἐνὶ λόγῳ κατὰ συνείδησιν, και ὡς ἀπαιτεῖ ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ, ὡς ἀπαιτεῖ ὁ χριστιανισμὸς, ἡ ἀληθὴς εὐγένεια και ἐκπολίτευσις. Διὰ νά ἤμεθα τοιοῦτοι πρέπει νά ζητῶμεν νά κοσμῶμεν ἑαυτοὺς και τὴν ἑαυτῶν ψυχὴν οὐχὶ διὰ τοῦ ἀλλοτρίου αὐτῆς κόσμου, ἀλλὰ διὰ τοῦ οἰκείου και συγγενοῦς, ὡς εἶπεν ὁ Σωκράτης, διὰ τῆς σωφροσύνης δηλ. και εὐψυχίας και γενναιότητος, και μάλιστα διὰ τῆς μετριοφροσύνης και ἐγκρατείας, αἰτινὲς εἰσιν ἀρεταὶ προσεγγίζουσαι τὸν ἄνθρωπον τῷ Κρατίστῳ, κατὰ τὸν αὐτὸν φιλόσοφον, και διὰ τῶν ὁποίων μόνον ὁ ἄνθρωπος δύναται μεγάλας ιδέας νά πραγματοποιήσῃ, και νά φέρῃ εἰς πέρας μεγάλας και κοινωφελεστάτας ἐπιχειρήσεις. Καὶ τούτων τῶν ἀρετῶν τὴν δύναμιν ἐνοοῦν και ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος, ἀπάντησε πρὸς τὴν βασιλίссαν τῆς Καρίας Ἄδαν, ἥτις ἐπέλεε συνεχῶς παντοία ὄψα, ἀπάντησεν ὅτι « ἔχει κρείττονας ὀψοποιοὺς, πρὸς μὲν ἄριστον τὴν ὀλιγῶν ἀριστίαν, πρὸς δὲ δειπνον τὴν νυκτοπορείαν. » Ἐπομένως νά ζητῶμεν νά θησαυρίζωμεν εἰς τὴν ψυχὴν τὰς ὀρθοφρονεσέρας και εὐσεβεςέρας περὶ θρησκείας και Θεοῦ ιδέας, μένοντες ἀκλόνητοι εἰς τὰ τῆς ἀμωμότητος ἡμῶν πίστεως ὀρθόδοξα δόγματα, και λατρεύοντες τὸν Θεὸν μὲ τὸσον περισσότερον σέβας και δύναμιν και ἀφοσίωσιν, ὅσον ἐκεῖνος ὑπάρχει μέγιστος και παντέλειος και ἀγαθώτατος, ὡς γνωρίζομεν αὐτὸν ἐκ τε τῆς σωτηρίου ἀποκαλύψεως και ἐκ τῆς ὑπερθαυμάσου κατασκευῆς τοῦ παντός. Καὶ τέλος νά ζητῶμεν νά σπρίζωμεν τὴν θέλησιν ἡμῶν ἐπὶ τῆς ὠφελείας τοῦ πλησίον, ἐπὶ τῆς εὐκρινεοῦς φιλοανθρωπίας, ἐπὶ τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης, νά βασιζώμεν τὴν ἔμφυτον κλίσιν τοῦ νά πολλαπλασιάζωμεν τὰ ὕλικά ἀγαθὰ ἐπὶ τῆς κοινωφελούς χρήσεως, και νά οἰκοδομῶμεν πᾶσαν ἡμῶν πρᾶξιν ἐπὶ τοῦ λαμπροτάτου θεμελίου τῆς δικαιοσύνης,

εἰς τὴν περιέχεται πᾶσα ἡ ἐκπλήρωσις τῶν κοινωνικῶν καθηκόντων, και δι' ἧς ὁ κοινωνικὸς βίος γίνεται ἀσφαλὴς, γλυκύς, εὐήμερος και εὐδαιμονῶν. Τοιοῦτοτρόπως ὅσον ἐνδέχεται ζῶντες εἴμεθα πεπολιτισμένοι και ἀληθῶς εὐγενεῖς. αὐτοὶ πᾶσα ἐπιστήμη χωριζομένη, κτλ. Διότι ὁ μέγας Ἀπόστολος κηρύττει θεοφώρητος ὅλος « Ἐπεφάνη ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἡ σωτήριος » πᾶσιν ἀνθρώποις, παιδεύουσα ἡμᾶς, ἵνα ἀρνησάμενοι τὴν ἀσέβειαν και τὰς κοσμικὰς ἐπιθυμίας, σωφρόνως και δικαίως και εὐσεβῶς ζήσωμεν ἐν τῷ νῦν αἰῶνι. »

Ἄλλ' εἰπόμεν ἐν συντόμῳ και πόθεν πρέπει ἡμεῖς ν' ἀρῶμεθα τὸν πολιτισμὸν, και πόθεν λαμβάνομεν τὰς πρώτας αὐτοῦ ἀρχάς. Ὁ Ῥωμαῖος Πλάτων ὁ Νεώτερος ἔλεγεν: « εἶναι » κάλλιστον νά ἀκολουθῆ τις τὰ ἴχνη τῶν προγόνων, ἐὰν ἐκεῖνοι ἐβάδισαν τὴν ὀρθὴν ὁδόν. » Καὶ ὁ ἡμέτερος Πλάτων λέγει: « Ὅταν γὰρ ἀνδρὶ ἀνῆρηται εἰς ἑαυτὸν πάντα τὰ εἰς » εὐδαιμονίαν φέροντα, ἢ ἐγγὺς τούτου, και μὴ ἐν ἄλλοις ἀνθρώποις αἰωρεῖται, ἐξ ὧν ἡ εὐὴ κακῶς πραξάντων πλανᾶσθαι ἠνάγκασται και τὰ ἐκείνου, τούτῳ ἄριστα παρεσκευασται ζῆν. » — Ἀλλὰ τίς μέχρι τοῦδε δὲν ἠμολόγησε και δὲν ἠμολογεῖ, ὅτι οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι, τῶσον οἱ ἀρχαῖοι καθῶς και οἱ νεώτεροι, ἐβάδισαν ἐπὶ τὴν ὀρθότεραν ὁδόν, ὅτι αὐτοὶ ἐκεῖνοι ἀνεφάνησαν οἱ πρῶτοι δημιουργοὶ τοῦ ἀληθοῦς πολιτ., τοῦ ὁποίου ἐλαχίστους μόνον κόκκους παραλαβόντες ἐκ τοῦ πτήθους τῆς πολεμίας αὐτοῦ μητρὸς Ἀσίας μετέφερον αὐτοὺς ἐπὶ τῆς καλλιγῆνου Εὐρώπης, τοὺς κατέβαλον ἐν τῇ γονίμῳ και ἀρίστῳ γῆ τῆς ἑαυτῶν εὐπλοῦς χώρας, κατήρδυσαν και ἐκαλλιέργησαν αὐτοὺς διὰ τῆς λαμπρῆς αὐτῶν εὐφυίας και ἐπιδεδειξίσεως, και κατέστησαν αὐτοὺς ἐκβλαστήσαντας εἰς δένδρον ὑψίστου, και πολὺκλαδον, και πλατυφυλλότατον, σκιάσσαν ἀκολουθῶνς διὰ τῆς θελεκτικώσεως σκιάς του ὅλην τὴν Εὐρώπην, ἢ μᾶλλον ἕλην τὴν σφαῖραν τῆς γῆς; — Τίς δὲν ἠμολογεῖ ὅτι οἱ πατέρες ἡμῶν διεφύλαξαν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν ἀλώθητον τὸν θεῖον τῆς χάριτος λόγον, και τοιοῦτον, ὁποῖος, καθαρὸς και ἄμωμος, ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ ἀδόλου στόματος τοῦ

θεανθρώπου Ἰησοῦ, φωτίζων τὰς τρίβους τῶν ἀνθρώπων, καὶ ὀρθοτομῶν τὴν καρδίαν των, καὶ ὅτι διεφύλαξαν ἐπὶ τοῦ γή-
 ὄρου· αὐτῶν ἀκράδαντον τὸ τῆς ὀρθοδοξίας ἀγιώτατον οικο-
 δόμημα, οὐτινος ἀκρογωνιαῖος λίθος αὐτὸς ὁ Χριστός; — Τίς
 δὲν ὁμολογεῖ ὅτι ἐν ταῖς ἀθανάτοις ἀποθήκαις τῶν προγόνων
 καὶ πατέρων ἡμῶν, ἐν τοῖς χρυσοδέτοις αὐτῶν δέλτοις, ἐν τοῖς
 τιμαλφεστάτοις τούτοις κειμηλίοις αὐτῶν, ἐν ἡμῖν αὐτοῖς, ἀ-
 νήρτηνται πάντα τὰ πρὸς εὐδαιμονίαν φέροντα, καὶ ὅτι εἰς
 ἡμᾶς αὐτοὺς ἀπόκειται νὰ παρασκευάσωμεν ἑαυτοῖς τὴν ἀρί-
 στην καὶ μάλιξ πεπολιτισμένην ζωὴν; — Ναι, πᾶς ταῦτα
 ὁμολογεῖ. — Καὶ ἡμεῖς λοιπὸν οὐδαμῶς ἀρμύζει παρατρέχον-
 τες; τὸν ἐν ἡμῖν θησαυρὸν νὰ αἰωρώμεθα, ὡς λέγει ὁ Πλάτων,
 εἰς ἄλλους ἀνθρώπους, ἐξ ὧν συμβαίνει καλῶς ἢ κακῶς πρα-
 ξάντων νὰ πλινθῶνται καὶ τὰ ἡμέτερα. Ἀλλ' ὀφείλομεν ν' ἀ-
 κολουθῶμεν τὰ ἔχνη τῶν προγόνων μας, οἵτινες ἐδάδισαν τὴν
 ὀρθὴν ὁδόν, οἵτινες « οὐδὲ πρὸς ἀργύριον τὴν εὐδαιμονίαν ἔ-
 » κρινον, ἀλλ' οὗτος ἐδόκει πλοῦτον ἀσφαλέςατον κεκτήσθαι
 » καὶ κάλλισον, ὅστις τυγχάνει τοιαῦτα πράττων, ἐξ ὧν αὐτὸς
 » τε μέλλει μάλιξ εὐδοκιμήσειν καὶ τοῖς παισὶ μεγίστην δό-
 » ξαν καταλείψειν (1). » — Ὄφείλομεν, λέγω, εἰς ταύτην
 τὴν κληρονομίαν, ἣν κατέλιπον ἡμῖν, νὰ μένωμεν προσετηκό-
 τες καὶ ἐξ αὐτῆς νὰ ποριζώμεθα τὸν φωτισμὸν τοῦ πνεύμα-
 τος, τὸ ὄψος καὶ μέγεθος τῶν φρονημάτων, τὴν εὐγένειαν τῶν
 αἰτημάτων καὶ πράξεων, καὶ ἐκλέγοντες ἐκ τῶν νεωτέρων
 πεπολιτισμένων λαῶν ὅ,τι ἡμῖν πρόσφορον καὶ συνάδον πρὸς
 τὸ ἐθνικὸν ἡμῶν πνεῦμα, νὰ σχηματίζωμεν τὴν τε ἰδίαν καὶ
 κοινωνικὴν ἡμῶν ζωὴν οὐχὶ ἀπομίμημα ἐτέρων ἀλλοτριῶν κοι-
 νωνιῶν εἴτε ὀρθοδοξουσῶν εἴτε μὴ, ἀλλὰ ζηλωτὴν καὶ ἀξίεπ-
 αινον συναρμογὴν τοῦ ἀρχαίου μετὰ τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ.
 Καὶ τέλος ὀφείλομεν νὰ μένωμεν ἀμετάθετοι εἰς τὴν ἀγνότητα
 τῶν δογμάτων ἡμῶν, ἅτινα ἀμιγῆ διατελοῦντα τῶν κατὰ
 καιροῦ ἀνθρωπίνων ἐπινοήσεων, ἐμπνέουσι τὴν κηρωτάτην

ἠθικὴν καὶ διανοητικὴν ἐκπολίτευσιν. Τούτων δὲ οὕτως ἐχόν-
 των, πόθεν λαμβάνομεν τὰς πρώτας ἀρχὰς τῆς τοιαύτης ἐκ-
 πολιτεύσεως καὶ εὐγενείας; Ἐξ αὐτῶν τῆς κατ' οἶκον διδομέ-
 νης ἡμῖν ἀνατροφῆς καὶ παιδαγωγίας, ἧτις πρέπει διὰ τοῦτο
 νὰ ἦναι σπουδαία καὶ ἀγαθὴ. Ἐξ αὐτῶν τῶν κόλπων τῶν μη-
 τέρων ἡμῶν, αἵτινες, ὡς ἄλλοτε εἶπον, ὀφείλοσαν ὄχι μόνον
 διὰ τῆς συνετῆς ἀνατροφῆς γὰρ καταβάλλωσιν ἐν τῇ καρδίᾳ ἡ-
 μῶν τὰ πρώτιστα θεμέλια τῶν ὀρθῶν καὶ ὑγιῶν φρονημάτων,
 καὶ νὰ πλάττωσι τὰ ἔθη ἡμῶν χρηστῶς καὶ ἐναρέτως, ἀλλὰ
 καὶ εἰς τὴν ἰδίαν αὐτῶν ζωὴν νὰ καταπτρίξωσι τῆς διδασκα-
 λίας αὐτῶν τὴν ὠραιότητα, καὶ νὰ παρέχωσιν ἑαυτὰς ἐναρέτες
 τοῖς τέκνοις παράδειγμα, κατὰ τὸν Πλούταρχον.

Καὶ τρῦτο τὸ θεόσδοτον αὐτῶν ἔργον ἀποδεικνύων καὶ ὁ
 αἰοιδίμος διδάσκαλος Βάμβας, λέγει τοὺς ἱερομνημονεύτους
 τούτους λόγους: « Μοὶ φαίνεται, λέγει, ὅτι ἀκούω εὐθὺς μετὰ
 » τὴν γέννησιν τοῦ παιδὸς θεῖαν τινὰ φωνὴν λέγουσαν πρὸς
 » τὴν τεκοῦσαν μητέρα· Ἰδοὺ, γύναι, εἰς σὲ ἐμπιστεύομαι τὸ
 » λογικόν μου τοῦτο πλαστοῦργημα, ἀδύνατον, ἄπειρον, ἐξε-
 » ρημένον πάσης γνώσεως. Εἰς τὴν ἐπιμέλειάν σου παραδίδω
 » τὴν σωματικὴν αὐτοῦ αὐξήσιν καὶ συντήρησιν· ἀνάτρεφε αὐ-
 » τὸ ἐπιμελῶς, ἀδήγει κελῶς τὸ πνεῦμά του, ἐγχόραττε εἰς
 » τὴν ἀπαλὴν αὐτοῦ καρδίαν καὶ διὰ τοῦ λόγου καὶ διὰ τοῦ
 » παραδείγματος τὰ ὀρθὰ ἀξιώματα τῆς ἠθικῆς, εὐθὺς πρὸς
 » ἐμὲ, ὑποταγὴν εἰς τοὺς νόμους καὶ ἀγάπην πρὸς τὸν πλη-
 » σίον· ἀνάδειξον αὐτὸν τέλειον ἀνθρώπον, θεοσεβῆ, φιλόπα-
 » τριν καὶ φιλόανθρωπον. » Ἐκ τούτων, ἀξιότιμοι Κύριοι, καὶ
 τοσοῦτων ἄλλων καταφαίνεται ὅτι αἱ μητέρες εἰσὶ τὰ πολυτι-
 μωτάτα ὀργανὰ τῆς ἀληθοῦς εὐγενείας, τοῦ γνησίου πολι-
 τισμοῦ· ὅτι μετὰ τοῦ μητρικοῦ γάλακτος ἀρῶμεθα καὶ τὸ εὐ-
 χυμώτατον ἐκεῖνο γάλα, ὅπερ τρέφει ἐν τῇ ψυχῇ ἡμῶν τὴν
 θεοφάνειαν εὐσεβείαν καὶ τὴν ἐρασίαν ἀρετῆν.

Διὰ τοῦτο λοιπὸν αἱ μητέρες εἶναι μεγίστη ἀνάγκη ὄχι μόνον
 νὰ ἦναι μεμηνημένοι τὰ μυστήρια τοῦ ἀληθοῦς πολιτισμοῦ,
 ὅπως μετοχστεύωσι τὰς ὁρᾶς περὶ αὐτοῦ. Ἰδέας εἰς τὰ τέκνα

(1). Κατὰ τὸν Ἰσοκράτην.

κῦτῶν, ἀλλὰ καὶ « ἵνα διατρέβωσιν, ὡς λέγει ὁ αὐτὸς διδά-
 » σκαλος, ἵνα διατρέβωσι μέρος τῆς εὐκαιρίας τῶν εἰς ἀνά-
 » γνωσιν ἐκκλησιαστικῶν, ἠθικῶν, οικονομικῶν καὶ ἱστορικῶν
 » βιβλίων, καὶ νὰ μὴ δίδωνται εἰς ταπεινάς συνομιλίας, καὶ
 » εἰς μελαγχολίαν ὀλέθριον καὶ εἰς τὴν ὑγίαν καὶ εἰς τὸν ἠ-
 » θικὸν αὐτῶν χαρακτήρα. » Ἀλλὰ διὰ νὰ καταστῶσιν αἱ
 πλείονες γυναῖκες τοιαῦται σπουδαῖαι μπτέρες, ἀπαιτεῖται νὰ
 λαμβάνωσι παιδείαν τινὰ ὑψηλοτέραν καὶ μᾶλλον ἐκτεταμέ-
 νην, καὶ καθῆκον ἱερώτατον οὐ μόνον τῶν γονέων τῶν ἐχόν-
 των κοράσια, ἀλλὰ καὶ πάσης κοινότητος τὸ νὰ θεωρῆ τὴν ἀ-
 νωτέραν κορασιακὴν ἐκπαίδευσιν οὐχὶ μόνον ἀναγκαιοτάτην,
 ἀλλὰ προηγουμένην καὶ αὐτῆς τῆς τῶν ἀρρένων. Διότι οὐχὶ ἐν
 τῇ ἀρρένῃ φυλῇ, ἀλλ' ἐν τῇ θηλείᾳ εὐρομεν ἤδη τὴν πηγὴν τὴν
 ἱεράν, ἐξ ἧς ἀπορρέει κατὰ πρῶτον ἡ πεπολιτισμένη καὶ ἐνά-
 ρετος ζωὴ. Καὶ τότε μόνον δύναται τις ν' ἀποφανθῆ κατὰ τῆς
 κορασιακῆς ἐκπαίδευσίως, ὅταν δυνηθῆ ν' ἀποδείξῃ ὅτι αἱ γυ-
 ναῖκες οὐδὲν μέρος τῆς κοινωνίας ἀποτελοῦσιν οὐσιώδες, καὶ
 οὐδὲν πρὸς αὐτὰς ὀφείλουσιν αἱ κοινωνίαι. Κατ' εὐτυλίαν ἔ-
 μως ἐξέλιπον ἤδη αἱ πλείονες τῶν τὰ τοιαῦτα φρονουσῶν κε-
 φαλῶν, καὶ οἱ γονεῖς ἰδιαιτέρως καὶ δημοσίως αἱ κοινωνίαι
 ὀρμῶσιν ἀξιοπαίτως εἰς τὴν ἀντίληψιν τοῦ ἀναγκαιοτάτου τού-
 του καλοῦ.

Ἢ δὲ Σμύρνη, ἡ ἀείποτε φιλομουσοτάτη καὶ μουσοφιλὴς
 Σμύρνη πρωτεύει καὶ ἐν τῷ ἀξιολόγῳ τούτῳ ἀγῶνι πασῶν
 τῶν ἑθνογενῶν πόλεων, καὶ πρὸς τοῖς δημοσίοις κορασιακοῖς
 ἐκπαιδευτήρσι ἀνεγείρει ἐν τοῖς κόλποις αὐτῆς καὶ ἰδιαίτερα
 παρθεναγωγεῖα πρὸς ἀνωτέραν ἐκπαίδευσιν, πρὸς μόρφωσιν
 ἐντελεστέραν καὶ ἔθνικὴν ἠθοποίησιν τῶν κορασιῶν αὐτῆς. Καὶ
 ταῦτα θέλουσι φαίνεσθαι ἐν τῇ καλλίστῃ ταύτῃ, κατὰ Στρά-
 βωνα, πόλει, ἐν τῷ δάσει τούτῳ τῆς καλλιφωνίας τῶν σο-
 φῶν, ὡς ἔλεγον αὐτὴν οἱ ἀρχαῖοι, ὅχι βέβαια ὡς αἱ θαλαραὶ
 ἐκεῖναι καὶ χλοηρόροι ὄασσι, ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀφρικανικῆς ἐ-
 ρήμου, ἀλλ' ὡς τηλεφανῆ σημεῖα τοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἐξευγε-
 νισμοῦ τῆς εὐδαίμονος ταύτης τοῦ Ὀμήρου περὶ τοῦ, ὡς τῆς

γραφοὶ περιφανεῖς εἰδοποιοῦντες μακρὰν ὅτι ἡ Σμύρνη παιδεύ-
 ούσα οὕτω τὰς κόρας αὐτῆς, ἔχει καὶ γυναῖκας φερύσας ἐπὶ
 τοῦ καλλιγόνου τῶν στήθους τὴν εὐανθή τοῦ πολιτισμοῦ φυ-
 ταίαν, καὶ διὰ τῶν μητρικῶν τῶν χειρῶν εὐδοκίμως ἀρδεύου-
 σας καὶ καλλιεργούσας αὐτήν.

Ἢ δὲ ὠφέλεια ἡ ἐξ αὐτῶν τῶν παρθεναγωγείων γενησομένη
 θέλει σύρει εἰς μίμησιν καὶ ἐτέρας κοινότητος ὁμογενεῖς, ὅ-
 πως καὶ αὐταὶ συστήσωσιν ὁμοειδῆ ἀνωτέρα παρθεναγωγεῖα,
 ὄντα τοσοῦτον λυσιτελεῖ. Διότι εἶναι καιρὸς ἤδη, καὶ ἂν πρέ-
 πει τὸ πᾶν δαπανῶντες καὶ τὴν ἔθνικὴν παιδείαν διώκοντες
 καὶ ζηλοῦντες, καὶ δημοσίως καὶ ἰδιαιτέρως ὑπὲρ αὐτῆς ν' ἀ-
 γωνιζώμεθα, ὑπὲρ αὐτῆς παντὸς μέσου γὰρ δρατῶμεθα, καὶ νὰ
 πονῶμεν ὑπὲρ αὐτῆς κατὰ πάντα τρόπον.

Ἐντεῦθεν, Σεβασμιώτατε Ἱεράρχα καὶ ἀξιοτίμοι Κύριοι, με-
 ταβαίνω εἰς σύντομον ἔκθεσιν τῆς ἐσωτερικῆς τοῦ παρθενα-
 γωγείου δικτάξεως καὶ τῶν μαθημάτων, δι' ὧν θέλομεν τρί-
 φει τὰ εἰσχυθησόμενα κοράσια. Ἀλλ' ἡ μὲν ἐσωτερικὴ διορ-
 γάνωσις τοῦ παρθεναγωγείου δεικνύεται ἐν τῷ ἐκδοθέντι γενι-
 κῷ κανονισμῷ, καὶ διὰ τοῦτο περιορίζομαι μόνον νὰ εἶπω
 περὶ αὐτῆς, ὅτι εἶναι ἡ ἐγκριτωτέρα πασῶν, καθὼς παρεδεγ-
 μένη ἐν ἅπασιν τοῖς κάλλιστα ἐπιδιδούσιν ἐκπαιδευτήρσι τῆς
 Εὐρώπης, καὶ ὅτι μᾶς ὑπόσχεται μεγίστην τὴν ἐξ αὐτῆς ὠφέ-
 λειαν, διότι εἶναι τακτικωτάτη, καὶ οὐδὲν ἄλλο τῆς τάξεως
 ἀγαπητότερον καὶ μᾶλλον λυσιτελεῖς. Τὰ δὲ μαθήματα, ἡ ψυ-
 χοτρόφος αὕτη τροφή εἶναι διττὴ, πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ, ὅ-
 σον δίδεται ἐντελῆς καὶ ἀνωτάτη' δηλαδὴ, ὡς οἴδατε καὶ ἐκ
 τοῦ κανονισμοῦ, θέλομεν διδάσκει, ὅσον ἐνεσθῆν, ἐντελῶς καὶ
 φιλολόγως τὴν προγονικὴν ἡμῶν γλῶσσαν, τὴν ἀγγλικὴν καὶ
 τὴν γαλλικὴν, ἐκ τῶν ἐπιστημονικῶν μαθημάτων τὴν γεω-
 γραφίαν, ἱστορίαν, ἠθικὴν, λογικὴν, αἰσθηματικὴν, ἀλγεβραν,
 γεωμετρίαν, πᾶσα δὴλ. ἔσσι πρὸς ἀπόκτησιν γνώσεων καὶ ὕ-
 γιων ἀρχῶν συντελοῦσι. Σεβαστότατον δὲ τῶν μαθημάτων
 ἐννοεῖται ὅτι εἶναι ἡ ἱερὰ διδασκαλίη, ἣν θέλει διδίσκει ὁ ἱε-
 ροδιδάσκαλος Κύριος Μεθόδιος Ἀρώνης. Πρὸς τοῖς εἰρημέναις

μηθύμασιν εἰσὶ καὶ ταῦτα· ἡ μουσικὴ, ἡ οὐράνιος αὐτὴ καὶ ἀγγελικὴ τέχνη, ἥτις, ὡς εἶναι ἀποδεδειγμένον, ἡμερῶναι τὰ ἦθη καὶ ἐξευγενίζει αὐτὰ κάλλιστα, καὶ μαλάττει τὴν καρδίαν ἐμπνέουσα εἰς αὐτὴν τὸ παναρμόνιον μέλος τῆς ἀρετῆς, καὶ κατακλυοῦσα καὶ αὐτοὺς τοὺς λίθους, ὡς ἐπραξεν ὑπὸ τὴν καλλιχορδον λύραν τοῦ πρώτου αὐτῆς μουσουργοῦ Ὀρφέως, καὶ διεγείρουσα αὐτοὺς εἰς συναρμολογίαν καὶ συνάφειαν, καὶ διὰ τοῦτο εἶναι ἀναγκαιοτάτη ἵν' ἀποτελῆ πάντοτε μέρος τῆς ἐλευθερίου ἀγωγῆς καὶ παιδείας. Σὺν ταύτῃ ἔχομεν τὴν καλλιγραφίαν, ἰχνογραφίαν καὶ ζωγραφικὴν, τὴν διὰ χρωμάτων ταύτην ἐκφρασίαν τοῦ καλοῦ καὶ ὕψιλου, τὴν σιωπῶσαν ταύτην ποιητικὴν. Καὶ πρὸς ταύταις τὴν κηροπλαστικὴν, ἥτις οὐδόλως εἶναι κατωτέρα τῶν ἀνωτέρω, συνειζήκουσα τὴν χεῖρα ἵνα δι' ὕλης τινὸς πλάττη καὶ δημιουργῇ τὸ ὠραῖον καὶ ἁρμονικόν, καὶ μιμηταὶ τὴν φύσιν ἢ τὸν πάνσοφον αὐτῆς πλατουργόν. Ἐπὶ πᾶσι τοῦτοις ἔχομεν καὶ τὴν διδασκαλίαν τῶν ἐργαχείρων, ἅτινα εἰσὶν ἀναγκαῖα εἰς τὰ κοράσια διὰ τε τὴν ἐν οἴῳ χρησιμότητα αὐτῶν, καὶ τὴν ὑπηρεσίαν εἰς τὴν παράρασιν τοῦ καλοῦ. Ἄλλ' ὡς ἄρτυμα ἀναπόσπαστον, ἢ μαλλον ὡς ἄρτον οὐσίωδῃ ἔχομεν τὴν κατάρτισιν τῶν ἡθῶν, καὶ τὴν χρηστοποίησιν τῆς καρδίας τῶν κορασίων, σπουδάζοντες ἵνα πρὸς τὸν φωτισμὸν τοῦ πνεύματος ὠραίζωμεν καὶ τὴν καρδίαν αὐτῶν, καὶ οὕτω καταστήσωμεν αὐτὰς νέας, μὲν φρονίμους καὶ ἀγαπητάς, μητέρας δὲ καὶ οἰκοδεσποίνας ἀγαθὰς καὶ συνετάς καὶ ἀξίας τῶν μητέρων αὐτῶν. Ὡ! ποία τῷ ὄντι χαρὰ εἰς ἐμὲ καὶ εἰς τοὺς συνδιδασκάλους ἐμοῦ, ποία χαρὰ εἰς τοὺς φιλοστόργους γονεῖς των, ποία χαρὰ εἰς τοὺς εὐγενεῖς τοῦ καταστήματος ἰδρυτὰς καὶ πάντας τοὺς ἀξιοπαίους συνεργάτας, ποία χαρὰ τέλος εἰς τὴν ἔμμουσον καὶ φιλόμουσον ψυχὴν τοῦ Σεβασμιωτάτου ἡμῶν Πατρὸς καὶ Ποιμενάρχου, ὅταν τὰ εἰσπραχθέντα ἤδη κοράσια ἐξεληθόντα τῆς θύρας τοῦ ἱεροῦ τούτου οἴκου τῆς παιδείας, κρατῶσιν εἰς τὴν μίαν τῶν χειρῶν των τὴν φαεινὴν τῶν ἀληθειῶν λαμπάδα, καὶ εἰς τὴν ἄλλην τὴν βροδόκρινον δέσπην τῶν ἀρετῶν· καὶ ἐπὶ τοῦ με-

τώπου αὐτῶν φορῶσι τὸν ἀσπίλον, τὸν ἀγνότατον ἀδάμαντα τῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν Ὀρθοσκείας λάμποντα καὶ ἀκτινοβόλον· καὶ εἰσελθόντα εἰς τοὺς οἴκους τῶν γονέων των, εἰσελθόντα εἰς τὴν κοινωνίαν, ἀπὸ τῆς ὁποίας τῶρα θέλουσι χωρισθῆ, πληρώσωσιν αὐτὴν καλλονῆς καὶ εὐδαιμονίας ἀδιαφθόρου, καὶ καταστῶσιν ἡγλίασμα αὐτῶν ἐρατεινὸν καὶ περίβλεπτον!

Ἄλλ' ἐπειδὴ « πᾶν δῶρημα τέλειον ἄνωθεν ἐστὶ καταβαίνον ἀπὸ τοῦ Πατρὸς τῶν φώτων » — καὶ οὐδὲν τῶν εὐκταίων δύναται νὰ τελεσφορήσῃ ἄνευ τῆς ἐπινεύσεως τοῦ παντοδυνάμου Θεοῦ· παρακαλῶ τὸν Σεβ. ἡμῶν Πατέρα καὶ Ἱεράρχην, ἵνα διὰ τῶν πανιέρων καὶ θεοπειθεστάτων αὐτοῦ εὐχῶν ἐπικαλεσθῇ τὴν εὐμενεστάτην ἐπίβλεψιν τῆς Θεομήτορος Παρθένου, τοῦ χρυσαυγεστάτου τῆς παρθενίας καὶ ἀγιότητος Ἠλίου, ἐπὶ τὸ ἱερὸν τοῦτο τῆς παιδείας καὶ ἀρετῆς τέμενος, εἰς ὃ θέλει εἰσαχθῆ παρθενικὴ ὁμάς, ὅπως καταστῇ ἀξία τροφῆς καὶ μορφώτρια ἐπερχομένων ἀνθρώπων· καὶ ἵνα διὰ τῶν Ἱεραρχικῶν αὐτοῦ δεήσεων καταβιβάσῃ τὴν θεῖαν χάριν βωμνοῦσαν μὲν καὶ ἰσχυροποιούσαν ἡμᾶς τοὺς διδασκάλους, εὐλογοῦσαν δὲ καὶ ἀγιάζουσαν τὴν τροφήν, ἣν θέλομεν πορίζει εἰς τὰ κοράσια, καὶ ἐνδυναμοῦσαν τὰς νεαρὰς χεῖρας αὐτῶν ὅπως ἐπιτυχῶς δράττωνται τῆς τροφῆς ταύτης, καὶ τρεφόμεναι δι' αὐτῆς ἀξηθῶσιν ἐν πνεύματι, καὶ ἀληθείᾳ, καὶ χριστιανικῇ ἀρετῇ!

ΤΕΛΟΣ.

